

Вінтонів М.

– доктор філологічних наук, професор кафедри української мови
Київського університету імені Бориса Грінченка

Мала Ю.

– кандидат філологічних наук, методист Вінницького коледжу
будівництва і архітектури КНУБА

УДК 821.161.2.367.2:32(477)''20''(043.5)

ФУНКЦІЙНІ ВИЯВИ ЕКСПРЕСИВНОСТІ В ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

У статті проаналізовано засоби експресивізації в українському політичному дискурсі, з'ясовано його природу, значення, схарактеризовано особливості еволюції поглядів на поняття «експресивність», «експресія», «емоційність». Досліджено функційне навантаження експресивних конструкцій, зокрема з'ясовано, що основною функцією політичного дискурсу є його використання як інструмента політичної влади (боротьба за владу, оволодіння владою, її збереження, стабілізація чи перерозподіл). Висвітлено співвідношення експресивності та суб'єктивної модальності в політичному дискурсі.

Ключові слова: політичний дискурс, експресивність, експресивна синтаксична конструкція, суб'єктивна модальність, механізми впливу.

Вінтонив М.

– доктор филологических наук, профессор кафедры украинского
языка Киевского университета имени Бориса Гринченко

Малая Ю.

– кандидат филологических наук, методист Винницкого колледжа
строительства и архитектуры КНУСА

ФУНКЦИОНАЛЬНЫЕ ОСОБЕННОСТИ ЭКСПРЕССИВНОСТИ В ПОЛИТИЧЕСКОМ ДИСКУРСЕ

В статье проанализированы средства экспрессивизации в политическом дискурсе, установлено его природу, значение, охарактеризованы особенности эволюции взглядов на понятие «экспрессивность», «экспрессия», «эмоциональность». Исследованы функциональные нагрузки экспрессивных конструкций, в частности установлено, что основной функцией политического дискурса является его использование как инструмента политической власти (борьба за власть, овладение властью, ее сохранения, стабилизация или перераспределение). Освещены соотношение экспрессивности и субъективной модальности в политическом дискурсе.

Ключевые слова: политический дискурс, экспрессивность, экспрессивная синтаксическая конструкция, субъективная модальность, механизмы воздействия.

Vintoniv M.

– Doctor of Science (Linguistics), Professor, Ukrainian Language
Department, Kyiv Borys Hrinchenko University

Mala Yu.

– Candidate of Science (Linguistics), Supervisor,
Vinnytsia College of Construction and Architecture,
Kyiv National University of Construction and Architecture

**FUNCTIONAL EXPRESSIONS OF EXPRESSIVENESS
IN POLITICAL DISCOURSE**

The article analyzes the means of expression of expressivation and political discourse of MMC of Ukraine, it is found out its nature, the importance is characterized by the peculiarities of the evolution of views on concepts «expressiveness», «express», «emotionality».

The functional load of expressive structures is investigated, in particular, it became clear that the main function of political discourse is its use as an instrument of political power (the struggle for power, the mastery of power, its preservation, stabilization and redistribution).

The correlation between expressiveness and subjectively modality in political discourse is highlighted.

Key words: *discourse, expressiveness, expressive syntactic construction, subjective modality, mechanism of influence.*

Постановка проблеми. Мова засобів масової комунікації щобільше привертає увагу лінгвістів. Особливості публіцистичного дискурсу проаналізовано в працях Д. Х. Баранника, С. Я. Єрмоленко, М. А. Жовтобрюха, І. Я. Завальнюк, Н. М. Івкової, В. Г. Костомарова, М. С. Ковальчука, І. П. Лисакової, К. С. Серажим, О. А. Сербенської, Т. Г. Сербіної, Г. Я. Солганика, М. Г. Яцимірської та ін.

Аналіз останніх досліджень. Більшість дослідників наголошує на неоднозначності поняття «експресивність» [8, с. 105; 12, с. 13 тощо]. На сьогодні існують численні дефініції поняття експресивності, сформовані в межах різних підходів до вивчення цієї лінгвістичної категорії, яку нерідко аналізують у річищі лексикографії, семасіології, ономасіології, функційної стилістики, поетики, риторики, прагмалінгвістики, психолінгвістики та інших галузей науки про мову. Зокрема, у межах функційної стилістики поняття експресивності протиставляють нейтральності та кваліфікують як відхилення від стилістично нейтральної норми мови [2, с. 7 та ін.]. Вузьке трактування категорії експресивності знаходить відображення в галузі семасіології та зведене до розгляду лінгвістичної категорії експресивності як семантичної ознаки слова. Ці погляди репрезентовані працями таких дослідників, як Л. М. Васильєв, В. М. Гридін, О. М. Григор'єва, О. М. Сергєєва, В. М. Телія тощо.

Наприклад, В. М. Гридін пропонує найзагальніше визначення поняття експресивності в межах цього трактування: експресивність – (від лат. expression – вираження) – «сукупність семантико-стилістичних ознак одиниці мови, які забезпечують її здатність поставати в комунікативному аспекті засобом суб'єктивного ставлення мовця до змісту чи адресата мовлення» [10, с. 591]. Л. М. Васильєв тлумачить експресивність як «додаткові, логічно не розчленовані значеннєві «домішки» до основного (лексичного чи граматичного) значення або посилення, підкреслення якогось значення» [6, с. 109]. О. М. Григор'єва потрактовує експресивний компонент значення як «додаткове до основного – предметно-логічного – значення (конотацію), яке містить інформацію про ступінь, силу вираження емоції чи суб'єктивної оцінки в слові» [9, с. 7]. В. М. Телія кваліфікує експресивність як семантичну категорію, що надає мовленню виразності завдяки взаємодії в змістовому плані мовної одиниці, висловлення, тексту, оцінного та емоційного ставлення суб'єкта мовлення (мовця або того, хто пише) до того, що відбувається в зовнішньому чи внутрішньому щодо нього світі [15].

Мета роботи – проаналізувати синтаксичні засоби експресивізації для встановлення закономірностей класифікації й репрезентації категорій функційного синтаксису в сучасному українському політичному дискурсі.

Реалізація поставленої мети передбачає необхідність вирішення таких **завдань**: 1) описати механізми соціального впливу в засобах масової комунікації; 2) умотивувати місце експресивної функції в українському політичному дискурсі серед інших функцій мови; 3) схарактеризувати засоби вираження експресії в українському політичному дискурсі.

Виклад основного матеріалу дослідження. За широкого розуміння категорії експресивності її трактують як засіб посилення виразності та зображальності мовлення, його впливу. Цей підхід репрезентовано в працях таких лінгвістів, як Є. М. Галкіна-Федорук, Р. Р. Чайковський, В. І. Шаховський та ін. Зокрема, Є. М. Галкіна-Федорук кваліфікує експресивність як «посилення виразності, зображальності, збільшення впливу сили сказаного» [8, с. 107], чим прирівнює її до виразності. В. І. Шаховський тлумачить поняття експресивності як «цілеспрямоване посилення висловлення різними мовними засобами, розраховане на певну реакцію адресата, тобто на бажаний вплив від сказаного» [18, с. 58]. Р. Р. Чайковський розуміє під експресивністю «по-перше, об'єктивно наявні властивості мовних засобів збільшувати прагматичний потенціал висловлення, надаючи їм необхідного психологічного спрямування, і, по-друге, створену функціонуванням певної сукупності експресивних засобів

мови специфічну атмосферу висловлення, що полягає в здатності цього висловлення інтенсивно впливати на сприйняття читача, викликаючи в нього певну інтелектуальну чи емоційну реакцію» [17, с. 193].

Дослідники також наголошують на значній ролі суб'єкта в категорії експресивності. Є. М. Галкіна-Федорук, В. М. Телія, Р. Р. Чайковський, В. І. Шаховський, а також деякі інші вчені одноставно стверджують, що функція експресивності полягає не тільки у вираженні зв'язку дійсності з її емоційним сприйняттям, але й у реалізації впливу на адресата. Водночас, Є. М. Галкіна-Федорук, а також інші дослідники дотримуються думки, що експресивність як мовна категорія не містить інформації про суб'єкт інформації, але прогнозує характер та інтенсивність сприйняття інформації. Поняття «експресивного» залишається найзагальнішим вираженням особливої якості одиниць, пов'язаної з їхньою установкою на вираження, з будь-яким посиленням або незвичайним вираженням думки, почуття й волі в мовленні.

Загалом у сучасній лінгвістиці сформувалися такі погляди на категорію експресивності: 1) категорію експресивності витлумачують як посилення виразності, зображальності сказаного, збільшення сили його впливу, посилення, підкреслення якогось значення; 2) експресивність кваліфікують як компонент значення слова до інтенсивності, як явище мови, як семантичну ознаку слова; 3) експресивність зараховують до засобів передавання суб'єктивної модальності.

У теоретичних дослідженнях поряд із поняттям експресивності нерідко фігурує поняття експресії, що в перекладі з латини (*expressio*) позначає «вираження». «Виразність» кваліфікують як особливо виокремлений, підкреслений спосіб вираження думок і почуттів. С. Я. Єрмоленко в енциклопедичному виданні пропонує таке визначення експресивності: «властивість мовної одиниці підсилювати логічний та емоційний зміст висловленого, виступати засобом інтенсифікації виразності мовного знака, засобом суб'єктивного увиразнення мови. Через експресивність виражальних засобів мовець передає своє ставлення і до повідомлення, і до адресата» [16, с. 170]. Дослідниця наголошує, що «як семантико-стилістична категорія експресивність виявляє зв'язок з емоційністю, логічною оцінністю, стилістичним значенням, проте не ототожнюється з названими поняттями. Емоційне в мові завжди є експресивним, але не кожне експресивне явище належить до емоційних» [16, с. 170].

Аналізуючи структуру категорії експресивності, дослідники диференціюють такі змістові компоненти цієї категорії: 1) емоційність

та оцінність; 2) емоційність, оцінність, образність, інтенсивність і стилістичне забарвлення; 3) кількісна інтенсифікація; 4) емотивність, оцінність, образність, інтенсивність, стилістична маркованість, структурно-композиційні особливості тексту; 5) емоційність, оцінність, інтенсивність, образність.

Категорія експресивності виявляє тісний зв'язок із суміжними лінгвістичними категоріями емоційності, оцінності, інтенсивності. Термін «експресивність» у сучасній лінгвістиці аналізують переважно на рівні лексики, а також у стилістиці художнього тексту. Функційна стилістика вивчає принципи використання мовних засобів, їх актуалізації (переважно висування на перший план тих чи тих аспектів семантики, експресії відомої мовної одиниці, класу одиниць або категорії в текстових, контекстних умовах якогось стилю), способи їхнього об'єднання, взаємного поєднання, переплетіння в текстах цього функційного різновиду, а також питання композиції текстів, найбільш типових для цього стилю [5, с. 33].

Потребує витлумачення аналіз термінів «експресивність», «експресивний» та «експресія» в сучасній лінгвістичній літературі. Спочатку ці поняття були використані лексикологами, але пізніше поширилися на сферу синтаксису. О. Г. Григор'єва під експресивним компонентом значення розуміє «додаткове до основного – предметно-логічного – значення слова (конотацію), що містить інформацію про ступінь, силу вираження емоції чи суб'єктивну оцінку слова», а також належність слова до високої, грубої чи лайливої лексики [9, с. 7]. У лінгвістиці термін «експресія» використовують у двох значеннях: 1) відображення в мовленні психічного стану людини, її емоцій, почуттів; 2) належність до певного стилю. Термін «експресія» перекладають як виразність. Залежно від того, який суб'єктивний аспект мовлення охоплено, експресивність може бути емоційною, оцінною або модальною. На жаль, у деяких працях зі стилістики виникає двозначність у використанні терміна «експресія» та його дериватів. Це стосується складених термінів *експресивне забарвлення, експресивно-емоційні обставини, підвищена експресія, знижена експресія* й низки інших переважно в значенні «належність до високого чи низького стилю».

Експресивністю доцільно вважати сукупність семантико-стилістичних ознак одиниці мови, які забезпечують її здатність поставати в комунікативному акті засобом суб'єктивного вираження ставлення мовця до адресата або до змісту мовлення [10, с. 591]. Експресивність притаманна одиницям усіх рівнів мови. Усі експресивні засоби цих рівнів мають чітко виражену позитивну чи негативну конотацію.

Експресивність – це здатність виражати психічний стан мовця. Вона тісно пов'язана з категорією емоційної оцінки, із вираженням емоцій загалом. Уважають, що багато експресивних засобів, зокрема й тропи та фігури мовлення, генетично пов'язані з особливостями побудови висловлення в емоційно забарвленому (афективному) мовленні. Поняття «експресивного» залишається найзагальнішим вираженням особливої якості одиниць, пов'язаної з їхньою установкою на вираження, з будь-яким посиленням або незвичайним вираженням думки, почуття та волі в мовленні.

Найсильнішим і подекуди достатнім компонентом для створення експресивності слугує емоційність. У роботах низки лінгвістів (Т. В. Деньгіна та ін.) категорії експресивності й емоційності ототожені, із чим важко погодитися. Розмежування експресивності та емоційності зумовлено тим, що експресія – тільки один зі способів вираження емоції, поряд із номінацією та дескрипцією.

Емоційний компонент значення розуміють як додаткове до основного – предметно-логічного – значення слова, що виражає емоцію (гнів, радість, страх, здивування тощо), пов'язану з поняттям, уміщеним у слові.

Активне дослідження експресивних засобів синтаксису почалося в 60-ті роки під впливом робіт В. В. Виноградова про суб'єктні форми синтаксису. Тоді ж з'явився і сам термін «експресивний синтаксис». Першочерговим завданням стало вивчення мови в дії, а мовленнєвий акт постав як спосіб досягнення людиною певної мети. В. В. Виноградов висунув проблему «експресивних – виражальних, зображальних – відтінків, притаманних тим чи тим комбінаціям синтаксичних конструкцій» [7, с. 61].

Експресивність пов'язана з основними компонентами мовленнєвого акту: із мовцем, вираженням його почуттів, настроїв і ставлення до предмета мовлення та адресата; з адресатом – із впливом висловлення на адресата й досягнення так званого перлокутивного ефекту. Водночас саме поняття експресивного синтаксису до сьогодні чітко не окреслене, а тому потребує уточнення.

Сфера експресивного синтаксису може бути виокремлена на різних підставах, однак переважно це поняття належить до явищ писемного мовлення. На думку Г. М. Акімової, поняття експресивного синтаксису належить лише до певної сфери побутування деяких синтаксичних структур [1, с. 79]. Тому варто уточнити й сферу вживання, і поняття експресивного синтаксису як взаємопов'язані параметри.

На синтаксичному рівні можна виявити такі суттєві проблеми щодо експресії: 1) співвідношення інтелектуальної (номінативної, інформаційної, раціональної, логічної) та афективної сфер мови; 2) приналежність афективної сфери мові чи мовленню; 3) визначення складників афективної сфери (експресивність, емоційність, образність тощо) [1, с. 79].

Першу проблему окреслив ще Ш. Баллі, який уважав афективний чинник обов'язковим компонентом будь-якого висловлення. Розрізнення в мові інтелектуального й афективного має принципове значення. Сутність співвідношення обох сфер мови лінгвісти вбачають у тому, що афективне постає виявом не випадкових, факультативних нашарувань на інтелектуальне (називне), а існує як обов'язковий компонент. Із цього положення можна зробити висновок про взаємозв'язок обох сфер і їхнє взаємопроникнення. Ш. Баллі вважав, що будь-яке речення (висловлення) породжене у зв'язку з певною ситуацією й обов'язково забарвлене почуттям мовця. Пропорції інтелектуального й афективного можуть бути різними. Дослідник кваліфікує мовлення як систему виражальних засобів, «одночасних із розумовими актами», які являють собою «інший бік цих розумових актів, звернений назовні» [4, с. 29].

Розуміння афективного як неодмінного супровідника логічного боку повідомлення одним із перших відзначив Ж. Вандрієс. Зверталися до цієї проблеми і вчені Празької лінгвістичної школи. В. Матезіус стверджував, що висловлення, з одного боку, охоплює ті явища дійсності, які настільки привернули нашу увагу, що ми хочемо про них щось сказати, з іншого – виражає ставлення до цієї дійсності. Це два основні моменти кожного висловлення, а водночас і вияв двох основних актів, на основі яких виникає висловлення називного (або номінативного) та формоутворювального. Наше мовлення, проте, уже настільки автоматизоване, що ми ці два факти зазвичай навіть не усвідомлюємо.

Афективне Ш. Баллі пов'язував із конситуацією та вважав притаманним мовленню, хоч зауважував, що афективність може потенційно модифікувати факти та ідеї, а це вже сфера мови. Є. Курилович називав афективність рушійною силою мовного розвитку. В. Матезіус не відокремлював називне та експресивне від системи мови та вважав, що тлом для називного акту є загалом словниковий склад мови, а для формоутворювального акту, де мовець виражає своє ставлення до називного акту, – моделі речення. Тобто ефективність пов'язана з формою, а номінативність – із формою та змістом.

Сучасні дослідники зараховують афективний бік висловлення частіше до мовлення, ніж до мови. Г. О. Золотова, розподіляючи різні типи речень за регістрами мови (образотвірний, волюнтативний, реактивний, інформативний), наголошує на можливості широкого використання в цих регістрах основних моделей, що посідають у синтаксичному полі пропозиції центральне місце. На думку дослідниці, експресивно-комунікативними модифікаціями варто називати окремі структурні речення, які використовують лише в деяких мовленнєвих регістрах.

Допускаючи зарахування експресії до парадигми речення (висловлення) у широкому розумінні, яку описано в різних термінах (модус, модальна рамка, кваліфікативна структура тощо), констатуємо, що суб'єктивний бік також аналізують на рівні мови, як й об'єктивний, описаний так само різними термінами (пропозиція, диктум, дескриптивна структура тощо).

Оскільки афективність часто ототожнюють з емоційністю, то виникає низка співвіднесених між собою понять: оцінне, образне, стилістично забарвлене тощо. На синтаксичному рівні до експресивних зараховують і модальні значення (адже модальність кваліфікують як вираження ставлення мовця до висловленої інформації), тому проблема визначення поняття експресивності стає ще складнішою. По-перше, необхідно розмежувати експресивне й емоційне, адже саме ці аспекти найчастіше за все сприймають нерозчленованими. По-друге, необхідно диференціювати експресивне та стилістично забарвлене, тому що експресивне (або експресивно-емоційне) розуміють зазвичай не як вираження суб'єктивного ставлення, орієнтованого на ситуацію та притаманного будь-якому висловленню, а як стилістично забарвлене на тлі нейтрального.

Витлумачуючи сутність експресії як семантичної категорії, зазвичай наголошують на її функції впливу. Аспект впливу та переконання як підґрунтя експресії зазвичай пов'язане з посиленням зображальної сили сказаного чи написаного. О. С. Ахманова кваліфікує експресію як «виражально-зображальні якості мовлення, що відрізняють його від звичайного (або стилістично нейтрального) та надають йому образності й емоційного забарвлення» [3, с. 524].

Проблема опису експресивно-виражальних якостей синтаксичних конструкцій є окремим завданням синтаксичної стилістики. Варто зазначити, що зазвичай словосполучення «експресивний синтаксис» уточнюють означенням «стилістичний», акцентуючи на його належності до категорійного апарату стилістики. Питання сучасної та взаємозумовленої маніфестації функційних та експресивних якостей стилістично маркованих фактів мови по

трактовані в лінгвістиці так, що стилістичний у широкому значенні підхід до вивчення тих чи тих синтаксичних конструкцій у мовленні вміщує в собі традиційно й аналіз засобів їхнього емоційно-виражального (експресивного) посилення.

Кваліфікація синтаксичних конструкції із погляду експресії (спеціального прийому, що підвищує виразність, зображальність мовлення) залежить від форми мовлення (усне або писемне) і від функційної спрямованості (функційні стилі літературної мови). Розмежувати емоційне й експресивне на синтаксичному рівні досить складно. Якщо розуміти під емоційністю вираження почуттів і настроїв (без бажання впливати на адресата), то емоційне вираження наявне насамперед в усній формі мовлення. На думку Г. М. Акімової, конкретних синтаксичних засобів для навмисного впливу на слухача в усному мовленні менше, ніж у писемному (це вигук та деякі різновиди нечленованих конструкцій) [1, с. 84].

Елементи експресії представлені в тих формах мовлення (усного та писемного), які мають установку на навмисний вплив. Це переважно тексти художні та публіцистичні, зокрема й політичні.

Синтаксис політичних текстів репрезентований різноманіттям експресивних конструкцій. Залежно від уміщеної в тексті експресії в його синтаксичній побудові наявні утворення, які передають інформацію:

1) нейтрально, у рівній емоційній тональності, раціоналістично: *Президент України Петро Порошенко присвоїв військові звання генералів армії начальнику Генерального штабу України Віктору Муженку і міністру оборони Степану Полтораку. Відповідний Указ розміщено на сайті Глави держави (День. – 15.10.2015);*

2) експресивно насичено, у підвищеній емоційній тональності (позитивній): *Тому на 100 % говорити дуже важко, що ми повністю все контролюємо. Але ми бачимо, що ні МВС, ні СБУ навіть свої структури не контролюють. Так це ж структури, які забезпечуються державою, бюджети мають! (Українська правда. – 22.09.2015).*

Аналіз матеріалу засвідчив, що середня довжина речень політичних текстів не відрізняється від середньостатистичної довжини інших публіцистичних текстів. Дещо простішими за будовою є речення передвиборчих, привітальних, святкових текстів. Очевидно, це можна пояснити бажанням промовця максимально наблизити текст до аудиторії, спростити його сприйняття адресатом.

Традиційно в зарахуванні тих чи тих конструкцій до експресивних дослідники керуються двома критеріями: прагматико-стилістичним (установкою на виразність і певний ефект впливу) та формальним (наявністю синтаксичної розчленованості). До

експресивних синтаксичних побудов Г. М. Акімова зараховує: 1) парцельовані конструкції; 2) сегментовані конструкції; 3) лексичний повтор із синтаксичним поширенням; 4) питально-відповідні конструкції в монологічному мовленні; 5) ланцюжки номінативних речень; 6) вставні конструкції; 7) експресивно-стилістичне розташування слів [1, с. 87–89].

Експресивними вважають також приєднувальні конструкції, називний теми, неповні речення. В. В. Виноградов особливого значення надавав оригінальному прийому «зигзагоподібного – сполучникового чи безсполучникового – руху в динаміці розповіді». Під цим дослідник мав на увазі відкриті, або зсунуті, конструкції, які назвав приєднувальними [7].

О. П. Сковородников виокремлює й системно аналізує такі різновиди експресивних конструкцій: економні (еліпсис, усичення (недосказаність) і надмірні (позиційно-лексичний повтор, антиеліпсис). Останніми десятиліттями лінгвісти зафіксували експансію розмовним синтаксисом галузі писемного мовлення. Зокрема, Н. В. Кондратов зазначає, що в сфері синтаксису «поширеними нововведеннями» стали такі явища:

1) «розчленування висловлення», сутність якого полягає в тому, що «синтаксично зв'язаний текст з експресивною метою розчленовують на інтонаційно обґрунтовані відрізки»;

2) «зростання кількості називних речень», у яких «іменник обростає не тільки означеннями, а й залежними словами (зазвичай використовують форми з родовим відмінком)» [13, с. 100–102]. Справді, номінативні речення поширені в художній літературі та газетній публіцистиці з кінця ХХ ст.

Класифікацію парцельованих конструкцій зазвичай будують на структурних підставах, залежно від характеру парцелятивів (слово, словосполучення, речення), а також від їхньої кількості. Парцельовані одиниці потрібно відрізнити від сегментованих конструкцій, описаних у працях О. М. Пешковського, О. О. Шахматова, Г. М. Акімової, О. О. Лаптевої та ін.

У дослідженнях багатьох авторів проаналізовано різні види питальних речень і питально-відповідні конструкції в монологічному мовленні (Н. Д. Арутюнова, Г. М. Акімова та ін.), напр.: *Хіба це нормально, що ТВі отримує гроші від опозиції?* (Gazeta.ua. – 21.09.2012); *Невже не можна змінити своє майбутнє? Ви самі будуйте своє майбутнє своїми думками і вчинками. Все залежить від вас!* (Телеграф. – 12.03.2016).

За емоційним забарвленням (емоційною насиченістю) речення поділяють на нейтральні й окличні. Від емоційного забарвлення залежить логіко-синтаксична членованість речень, їхні типові значення, розподіл на стверджувальні та заперечні. Установлено,

що найчастіше бувають окличними нечленовані й номінативні речення з мінімальним ступенем логічної членованості. Двоскладні речення рідше бувають окличними, ніж односкладні, а складні – рідше, ніж прості.

Г. М. Акімова виокремлює три сходинки входження усних конструкцій до літературної мови. На першій сходинці усні конструкції, що імітують розмовне мовлення, скопійовані в мовленні персонажів художніх творів. Але подібна імітація не є точною копією розмовного мовлення, оскільки йому притаманні нечіткі межі речень, повтори, різноманітні вставки, що важко передати в художньому діалозі. Усні розмовні конструкції зберігають, наскільки це можливо, свою синтаксичну структуру. Проте в художніх діалогах не всі конструкції однаковою мірою імітовані письменниками. Варто виокремити приєднувальні одиниці та питальні структури, які можна наслідувати значно легше, ніж інші. Але, як і за будь-якої імітації, усні конструкції стають стилістично маркованими як чужорідні синтаксичні елементи. На другій сходинці входження усних конструкцій до літературної мови характерним є вживання їх в авторському мовленні, особливо в художньому. Цей процес супроводжують стилістичні та структурні зміни. Саме тут формується основа та відбувається подальший розвиток експресивних синтаксичних конструкцій. Сутністю вияву експресії є те, що «конструкції стають синтаксичним елементом художнього мовлення, що має на меті не стільки імітувати усне мовлення, скільки впливати на читача» [1, с. 100]. Уживання експресивних конструкцій супроводжує посилення авторського вияву. Крім того, використання експресивного значення пов'язане з порушенням синтетичності писемного синтаксису за рахунок рідших аналітичних конструкцій. Для усного синтаксису типовими є розчленовані побудови. Саме тому поняття експресивного синтаксису пов'язано з писемним авторським мовленням.

Дослідники наголошують на тому, що на синтаксичному рівні експресивність виражають зміною звичайного порядку слів, використанням еліптичних конструкцій, повторів тощо. Зокрема «структурного вираження експресії в синтаксисі досягають через переміщення значеннєвого центру висловлення на неочікувану позицію, наприклад, від центру до периферії та навпаки» [5, с. 16]. Відхилення від нормативного використання мовних одиниць можуть бути усвідомленими, виникати під впливом контексту й задуму автора. Деформації синтаксичних конструкцій, сталих лексичних зв'язків і синтаксичної поєднуваності призводять до зсувів у семантиці й експресивного забарвлення мовних одиниць.

Усвідомлений повтор належить до фігур мовлення. Повтори різного типу є складною значеннєвою тканиною, яку накладають на

загальнономовну тканину, створюючи особливу концентрацію думки, напр.: *Нами керували з 1917 р. І до чого докерувалися! Їм не місце у Верховній Раді* (Правда. – 06.04.2007); *Ми прагнемо змінити якість політики, прагнемо покращити життя, прагнемо покращити економіку кожного гаманця!* (Телеграф. – 05.04.2012).

Основні види повторів різняться відповідно до рівнів мови: лексичний, кореневий, словотворчий, фонетичний, синтаксичний. Візуальний вигляд інформації в ЗМК зливається зі змістом вербального ряду й посилює вплив на адресата. У друкованих ЗМК зоровий образ конфігурації тексту актуалізує зміст за допомогою різних прийомів композиційно-текстового виділення (виокремлення рядків, зміна шрифту, кольору тощо). Оскільки всі види повторів реалізовані на синтаксичному рівні, вони можуть бути пов'язані з певними синтаксичними конструкціями. Тому, говорячи про зв'язок експресивності з певними конструкціями, можна вести мову в одних випадках про функційний зв'язок за типом взаємозалежності, взаємозумовленості, в інших – про зв'язок за типом функційної суміжності, співвіднесеності.

Експресивність на кожному з трьох синтаксичних рівнів (конструктивному, комунікативному та семантичному) може бути представлена за допомогою певних синтаксичних засобів. Деякі з цих засобів можуть бути необхідними та достатніми (інтонація та інверсія), інші – необхідними, але недостатніми, треті – факультативними, які виражають експресивність як додаткові до інших, основних.

Висновки. Загалом варто зазначити, що сучасні політики надають перевагу простим реченням, а наявні в мовленні складні нерідко мають характер формально простого. Цього ефекту досягають за рахунок того, що головна частина не є інформаційно навантаженою, вона лише вводить підрядний компонент. Це сприяє легшому засвоєнню змісту тексту, унаочнює судження і подальші висновки. Спрощені синтаксичні структури сучасних політичних текстів загалом відображають тенденції розвитку мови, зокрема публіцистичного стилю. Такі речення легше сприймаються, створюють ефект міркування з подальшим висновком, мають апелятивний, стверджувальний характер. Подібне спрощення синтаксичної структури сучасного політичного мовлення пов'язане, по-перше, із загальними тенденціями розвитку мови, а по-друге, із впливом на політичний текст як продукт мови засобів масової інформації та реклами. Звідси активне використання неповних речень, нерідко емоційно насичених, наповнених асоціативними елементами, що й надає текстові динамізму й експресивності.

Перспективи подальших наукових розвідок. Перспективним постає типологізація експресивів у текстах різних типів і жанрів,

дослідження засобів експресивізації мовних одиниць різносистемних мов у зіставному аспекті.

Література

1. Акимова Г. Н. Новое в русском синтаксисе / Г. Н. Акимова. – М. : Высш. шк., 1990. – 168 с.
2. Арнольд И. В. Стилистика современного английского языка : (Стилистика декодирования) : учеб. пособие для студентов пед. ин-тов по спец. «Иностр. яз.». – 3-е изд. / И. В. Арнольд. – М. : Просвещение, 1990. – 300 с.
3. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов / О. С. Ахманова. – М. : УРСС : Едиториал УРСС, 1966 – 571 с.
4. Балли Ш. Французская стилистика / Ш. Балли. – М. : УРСС, 2003. – 394 с.
5. Бельчиков Ю. А. Функциональная стилистика / Ю. А. Бельчиков // Стилистика и литературное редактирование. – М. : Высш. шк., 2004. – С. 8–168.
6. Васильев Л. М. К вопросу об экспрессивности и экспрессивных средствах / Л. М. Васильев // Славянский филологический сборник. – Уфа, 1962. – С. 109.
7. Виноградов В. В. Избранные труды : исследования по русской грамматике / В. В. Виноградов. – М. : Наука, 1975. – 559 с.
8. Галкина-Федорук Е. М. Об экспрессивности и эмоциональности в языке / Е. М. Галкина-Федорук // Сборник статей по языкознанию, посв. профессору Моск. ун-та акад. В. В. Виноградову в день его 60-летия. – М. : Изд-во МГУ, 1958. – С. 105–107.
9. Григорьева О. Н. Стилистика русского языка / О. Н. Григорьева. – М. : НВИ, 2000. – 164 с.
10. Гридин В. Н. Экспрессивность / В. Н. Гридин // Лингвистический энциклопедический словарь ; гл. ред. В. Н. Ярцева. – М. : Сов. энциклопедия, 1990. – С. 591.
11. Золотова Г. А. О синтаксических свойствах имен качества / Г. А. Золотова // Синтаксис и стилистика. – М. : Наука, 1976. – С. 130–161.
12. Кожина М. Н. О языковой и речевой экспрессии и ее экстралингвистическом обосновании / М. Н. Кожина // Проблемы экспрессивной стилистики. – Ростов-на-Дону : Изд-во Ростовского ун-та, 1987. – С. 13–14.
13. Кондратов Н. А. Основные вопросы русского языка / Н. А. Кондратов. – М. : Просвещение, 1985. – 239 с.
14. Матвеева Т. В. Лексическая экспрессивность в языке / Т. В. Матвеева. – Свердловск : УрГУ, 1986. – 171 с.
15. Телия В. Н. Механизмы экспрессивной окраски языковых единиц / В. Н. Телия // Человеческий фактор в языке : Языковые механизмы экспрессивности. – М. : Высшая школа, 1991. – С. 36–67.
16. Українська мова : Енциклопедія. – 2-ге вид., випр. і доп. / Редкол. : В. М. Русанівський (співголова), О. О. Тараненко (співголова), М. П. Зяблюк та інші. – К. : «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 2004. – 824 с.
17. Чайковский Р. Р. Общая лингвистическая категория экспрессивности и экспрессивность синтаксиса / Р. Р. Чайковский // Уч. записки МПГПИИЯ им. Мориса Тореза. Вопросы Романо-германской филологии. – М., 1971. – Т. 64. – С. 193.
18. Шаховский В. И. Категоризация эмоций в лексико-семантической системе языка / В. И. Шаховский. – Воронеж : Изд-во ВГУ, 1987. – 190 с.